

Η μορφωτική αξία του αρχαίου κόσμου

... Κάθε έργο μεγάλο της τέχνης και της επιστήμης, του νου και του χεριού, που ζει μέσα στην ιστορία του ανθρώπου – ένα ποίημα της Σαπφώς, μια βυζαντινή εκκλησία, ένα επιστημονικό σύγγραμμα, μια πολιτική πράξη, είτε ειρηνική είτε πολεμική – έχει τη δύναμη να μορφώσει μια γενιά νεώτερη. Από καμιά εποχής καμιά μεγάλη δημιουργία δε λείπει η απορροή στοιχείων μορφωτικών, για τις ψυχές βέβαια που κλείνουν μέσα τους τη δυνατότητα να μορφωθούν. Τότε όμως θα ήθελε κανείς να ρωτήσει: υπάρχουν μήπως στον παλιόν Έλληνα κλασικό στοιχεία μορφωτικά αναντικατάστατα;

Κανένας λαός δεν αγάπησε και δεν πίστεψε τόσο στον άνθρωπο όσο ο αρχαίος ελληνικός. Τον άνθρωπο, που δεν είναι μόνο σώμα ούτε πάλι ψυχή μόνο, που το σώμα του δεν το απαρνιέται για να σώσει τάχα την ψυχή, ούτε πάλι πουλάει την ψυχή του για την αποκλειστική χαρά του κορμιού, μόνο παλεύει να χαρεί τις ευτυχίες και του κορμιού και της ψυχής σε μιαν όσο γίνεται πιο τέλεια αρμονία. Η ξεχωριστή μορφωτική δύναμη του ελληνικού κόσμου βρίσκεται σ' αυτήν την ανθρωπολατρεία, σ' αυτήν την απέραντη αισιοδοξία, ότι ο άνθρωπος αξίζει όχι τόσο γι' αυτό που είναι, όσο γι' αυτό που πρέπει και μπορεί να γίνει. [...]

Περισσότερο από κάθε άλλο λαό ο αρχαίος ελληνικός καταφάσκει τον άνθρωπο, τον πιστεύει δυνατό όχι ν' απαρνηθεί τον εαυτό του, αλλά να τον ξεπεράσει. Κι απ' την εξαίσια αυτή πίστη κινημένος πλάθει πλήθος μυθικές μορφές με το λόγο και με τη σμίλη και με το πινέλο, μορφές που παλεύουν για την τελείωση, μορφές πλαστικές, ζωντανές, αναστημένες πάνω στο μάρμαρο, στο απλό αγγειογράφημα, στο στίχο μέσα, στο ιστορικό έργο, στο φιλοσοφικό διάλογο. Μέσα στους λαούς, είπαν, ο Έλληνας στάθηκε ο ανθρωποπλάστης. **Κι είναι μια πολύ πικρή αλήθεια, λαός που πάει να χάσει το μύθο του, πάει να χάσει και την ύπαρξή του.**

Ο νέος άνθρωπος που μπαίνει στη ζωή, αγνός και αδιάφθορος καθώς είναι, δεν μπορεί παρά θα κλείνει στη ψυχή του το μύθο ενός ανθρώπου καλύτερου. Όμως είναι φυσικό να μην έχει και τόση αντοχή, όση χρειάζεται για να κρατήσει το μύθο αυτό αλώβητο μπροστά στη σκληρότητα της ζωής. Το πιο μεγάλο στήριγμα τέτοιες ώρες θα του σταθεί η πίστη του αρχαίου Έλληνα στον άνθρωπο. Εδώ βρίσκεται η δικαίωση της κλασικής παιδείας. Η κλασική παιδεία δεν ζητάει να ασκήσει μια ειδική ικανότητα του ανθρώπου, όπως να πούμε τα μαθηματικά ασκούν το λογικό. Ο κύριος σκοπός της τουλάχιστο δεν είναι μια τέτοια εξάσκηση. Εκείνο που θέλει είναι να φέρει το νέο σ' επαφή μ' ένα πλήθος ψυχές δυνατές και μεγάλες, και έτσι να του δυναμώσει τη χαρά και την πίστη στον άνθρωπο, κι ακόμη να κρατήσει ζωντανό μπροστά του το όραμα ενός μυθικού ανθρώπου, αν είναι η ζωή του νέου αυτού να έχει κάποιο σκοπό και να μην παραδέρνει ακυβέρνητη, χωρίς να ξέρει για πού τραβάει.

Αν η κλασική παιδεία κατορθώσει να δυναμώσει μέσα μας την πίστη και την αγάπη του ανθρώπου, αν βοηθήσει και πλαστούν άνθρωποι που να μπορούν να πουν γι' αυτούς, όταν πεθαίνουν, ότι σ' όλη τους τη ζωή «περιεποιήσαντο εαυτοίς το καλόν», ότι σε όλη τους τη ζωή περπάτησαν με δύναμη και πίστη πάνω στο δρόμο που τον φωτίζει το άστρο ενός μύθου, ότι ως την ώρα του θανάτου τους πάλεψαν να επαληθεύσουν το μυθικό τους άνθρωπο, αν η κλασική παιδεία βοηθήσει και πλαστούν τέτοιες ψυχές, δεν έχουμε τίποτε άλλο να της ζητήσουμε.

(Ι. Θ. Κακριδής)

Ε Ρ Ω Τ Η Σ Ε Ι Σ

- A. Να γράψετε στο τετράδιό σας την περίληψη του κειμένου που σας δόθηκε (100 λέξεις). **Μονάδες 25**
- B1. Με ποια συλλογιστική μέθοδο (παραγωγική – επαγωγική) αναπτύσσεται η δεύτερη παράγραφος («Κανένας λαός... να γίνει») του κειμένου; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας. **Μονάδες 10**
- B2. Το κείμενο είναι ένα δοκίμιο.
α. Ποια χαρακτηριστικά του κειμενικού αυτού είδους τεκμηριώνουν την άποψη αυτή; **Μονάδες 5**
β. Ποιες οι διαφορές του δοκιμίου από το άρθρο; **Μονάδες 5**
- B3. α. καταφάσκει, αλώβητο, δυναμώσει, παραδέρνει, πλαστούν: Να δοθούν συνώνυμα για τις παραπάνω λέξεις.
β. απορροή, αρμονία, απαρνηθεί, τελείωση, δικαίωση: Να συντάξετε προτάσεις ή περιόδους χρησιμοποιώντας τις λέξεις, έτσι ώστε να δηλώνεται η σημασία τους. **Μονάδες 5**
- B4. «Κι είναι μια πολύ πικρή αλήθεια, λαός που πάει να χάσει το μύθο του, πάει να χάσει και την ύπαρξή του»: Να αναπτυχθεί η συγκεκριμένη φράση στα πλαίσια μιας παραγράφου 70-80 λέξεων. **Μονάδες 10**
- Γ. Υποθέστε πως είστε εκπρόσωπος της χώρας μας σε ένα Πανευρωπαϊκό Συνέδριο Νεολαίας. Στην ομιλία σας, αφού πρώτα αναφέρετε τους λόγους για τους οποίους θεωρείτε σημαντική τη διατήρηση των μνημείων, και γενικότερα της εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς, να επισημάνετε τρόπους με τους οποίους μπορούν οι μαθητές να οικοδομήσουν μια ουσιαστική σχέση με αυτά. **Μονάδες 40**

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ

- A. Το κείμενο του Κακριδή αναφέρεται στη σημασία της κλασικής παιδείας. Αρχικά επισημαίνει τη μορφωτική αξία των σημαντικών επιτευγμάτων της τέχνης και της επιστήμης σε όλες τις εποχές. Στέκεται συγκεκριμένα στην κλασική αρχαιότητα και στην παιδευτική δύναμη του ελληνικού πολιτισμού, ο οποίος ανέδειξε τις απεριόριστες δυνατότητες ενός ολοκληρωμένου σωματικού και διανοητικού ανθρώπου, ενώ προσθέτει ότι η πίστη των Ελλήνων στο ανθρωπιστικό αυτό ιδανικό αποτυπώθηκε και στην τέχνη τους. Τονίζει πως μια τέτοια στάση ζωής μπορεί να αποτελέσει έμπνευση για το δοκιμαζόμενο νέο άνθρωπο, ενώ ολοκληρώνει αποκαλύπτοντας το σκοπό της κλασικής παιδείας, να ενισχύσει δηλαδή την πίστη προς τον «μυθικό άνθρωπο», δίνοντας περιεχόμενο και νόημα στην ύπαρξή μας.
- B1. Η δεύτερη παράγραφος του κειμένου αναπτύσσεται με παραγωγική συλλογιστική πορεία. Στη θεματική πρόταση («Κανένας λαός ... αρχαίος ελληνικός») αναφέρεται η γενική θέση για την πίστη του αρχαίου ελληνικού λαού στον άνθρωπο, ενώ στο κύριο μέρος αιτιολογείται η παραπάνω θέση με επιμέρους σχόλια / λεπτομέρειες, για να καταλήξει ειδικότερα στη διαπίστωση της μορφωτικής δύναμης αυτής της «ανθρωπολατρείας».
- B2. α. Το κείμενο του Ι. Θ. Κακριδή ανήκει στο γραμματειακό είδος του δοκιμίου. Ο συγγραφέας προβληματίζεται στο θέμα της μορφωτικής αξίας του αρχαίου κόσμου καταβάλλοντας μια προσπάθεια να αναδείξει τις καθολικές και διαχρονικές προεκτάσεις του, επιστρατεύοντας την επίκληση στη λογική (επιχειρήματα – τεκμήρια) αλλά και στο συναίσθημα (συναισθηματικά φορτισμένες λέξεις – περιγραφές) και κάνοντας χρήση τόσο της αναφορικής όσο και της ποιητικής / μεταφορικής λειτουργίας της γλώσσας. Σκοπός του είναι να προβάλλει την αξία της κλασικής παιδείας, ενώ οι γνώσεις που μας παρέχει είναι φιλτραρισμένες από τη δική του προσωπικότητα.

β. Διαφορές δοκιμίου και άρθρου:

- Το άρθρο αναφέρεται σε ένα επίκαιρο γεγονός, το δοκίμιο δεν έχει επικαιρικό χαρακτήρα αλλά ανάγεται στο μόνιμο και στο γενικό.
- Στο άρθρο χρησιμοποιείται η αναφορική λειτουργία της γλώσσας, κάτι που δε συμβαίνει σε όλα τα δοκίμια.
- Από το άρθρο απουσιάζει ο προσωπικός και οικείος τόνος που χαρακτηρίζει το δοκίμιο.
- Το άρθρο είναι συντομότερο από ένα δοκίμιο.

B3. α. Καταφάσκει → αποδέχεται, επιβεβαιώνει
Αλώβητο → άθικτο, ακέραιο
Δυναμώσει → ενισχύσει

Παραδέρνει → κλυδωνίζεται
Πλαστούν → διαμορφωθούν

- β.**
- Η απορροή μεγάλου όγκου χρήσιμων πληροφοριών έχει καταστήσει το διαδίκτυο αναντικατάστατο εκπαιδευτικό μέσο.
 - Η κλασική μουσική εξημερώνει τα ήθη, καθώς χαρακτηρίζεται από αρμονία.
 - Τα χρήματα που κληρονόμησε τον έκαναν να απαρνηθεί την πρότερη λιτή ζωή του.
 - Ο καλός χριστιανός, μέσω της πίστης και της ηθικής που επιδεικνύει, οδηγείται στην τελείωση.
 - Μετά από χρόνια άκαρπων προσπαθειών η ανακάλυψή του αποτελεί τη δικαίωση του αγώνα του.

B4. Κι είναι μια πολύ πικρή αλήθεια, λαός που πάει να χάσει το μύθο του, πάει να χάσει και την ύπαρξή του. Κάθε λαός χρωστά την ενότητα του όχι μόνο στην ύπαρξη κοινής καταγωγής, θρησκείας και γλώσσας, αλλά κυρίως στην επιδίωξη ενός κοινού ιδανικού. Το κυνήγι ενός τέτοιου υψηλού στόχου ενεργοποιεί κάθε ζωντανό και υγιές μέλος του κοινωνικού συνόλου και επιτρέπει σε όλους να οραματίζονται ένα πιο αισιόδοξο μέλλον. Αντίθετα, όταν ο λαός χάσει το ιδανικό του αυτό, το μύθο του, στερείται και τη ζωτική ενέργεια που τον βοηθά να επιβιώνει και οδηγείται νομοτελειακά στη φθορά και το θάνατο.

Γ. Αγαπητοί νέοι,

Είμαι εκπρόσωπος μιας χώρας η οποία είναι διάσπαρτη από μνημεία και, καθώς η λέξη αυτή συγγενεύει με τη μνήμη, εγώ και οι συμπατριώτες μου βιώνουμε στην καθημερινότητά μας ολόκληρη την πολιτιστική πορεία του έθνους μας μέσα στο χρόνο. Κάθε αξιολόγος πολιτισμός στην ιστορική πορεία της ανθρωπότητας επέδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον στη διάσωση και ανάδειξη των μνημείων του, καθώς αναγνώρισε την ιδιαίτερη σημασία τους. **Η σημασία λοιπόν των μνημείων** είναι πολυδιάστατη:

- Αποτελούν εξαιρετική πηγή γνώσης του παρελθόντος. Μέσω της μελέτης τους μπορούμε να γνωρίσουμε όχι μόνο τις αξίες και τις ιδέες των ανθρώπων που τα δημιούργησαν, αλλά και τις λατρευτικές τους συνήθειες, τις ασχολίες τους, τις οικονομικές τους δραστηριότητες, τις τεχνικές τους γνώσεις και, γενικότερα, τον τρόπο ζωής τους.
- Αποτυπώνουν την πορεία και την εξέλιξη του έθνους που τα δημιούργησε. Πιο συγκεκριμένα αποτελούν αναπόσπαστο στοιχείο της ταυτότητας και φυσιογνωμίας ενός λαού και πιστοποιούν την ενότητα και τη συνέχεια του εθνικού πολιτισμού μέσα στο χώρο και το χρόνο.
- Εμπνέουν το θαυμασμό για τα έργα των προγόνων, διαμορφώνουν και τονώνουν την εθνική συνείδηση, παρωθούν στην ανάληψη μεγάλων έργων στο παρόν.
- Προσφέρουν αισθητική συγκίνηση ως έργα τέχνης, καθιερώνουν ιδιαίτερους αισθητικούς κανόνες, γίνονται αφορμή για καλλιτεχνική έμπνευση και δημιουργία από τους μεταγενέστερους, αναδεικνύουν το φυσικό κάλλος μιας περιοχής.
- Με τις κατάλληλες παρεμβάσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν για ποικίλες εκδηλώσεις, δημιουργώντας μια ιδιαίτερη ψυχική ανάταση στους θεατές και ενώνοντας πολιτιστικά το παρελθόν με το παρόν.

Γενικότερα, είναι γνωστό πως, στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι εθνικοί πολιτισμοί και παραδόσεις θεωρούνται απαραίτητοι στη δημιουργία και την εξέλιξη ενός οικουμενικού πολιτισμού. **Η εθνική πολιτιστική κληρονομιά λοιπόν είναι σημαντική γιατί:**

- Η γνώση και κατανόηση του ιστορικού παρελθόντος ενισχύει την αυτογνωσία και επιτρέπει τον αυτοπροσδιορισμό σε ατομικό και εθνικό επίπεδο → καλλιέργεια εθνικής υπερηφάνειας.
- Μεταδίδει αναλλοίωτες ηθικές αξίες και διαχρονικά πρότυπα για μίμηση.
- Η γνώση και η μνήμη του ιστορικού παρελθόντος συντελεί στην αποφυγή λήψης λανθασμένων αποφάσεων για το παρόν και το μέλλον.
- Δημιουργεί και τονώνει στα νέα άτομα το πνεύμα της άμιλλας και του ανταγωνισμού προς τα πρότυπα του παρελθόντος.
- Η διατήρηση και αξιοποίηση των εθνικών πολιτισμών και παραδόσεων εξασφαλίζει πλουραλισμό, που αποτελεί απαραίτητο παράγοντα για τη σύνθεση νέων μορφών πολιτισμού (σύνδεση με παγκόσμιο πολιτισμό).

Παρά τις προσπάθειες προβολής των μνημείων που καταβάλλονται από ποικίλους φορείς, είναι προφανές ότι οι σύγχρονοι μαθητές δεν έχουν οικοδομήσει ουσιαστικές σχέσεις μαζί τους. Οφείλουμε λοιπόν να προωθήσουμε **νέους τρόπους επαφής των μαθητών με τα μνημεία:**

- Συστηματικότερη μελέτη τους στα πλαίσια του σχολικού μαθήματος και διάχυση της γνώσης και των πληροφοριών γύρω από αυτά σε μεγαλύτερο εύρος μαθημάτων.
- Εκπόνηση μαθητικών εργασιών πάνω σε ένα ευρύ πεδίο θεμάτων γύρω από τοπικά μνημεία. Οι μαθητές θα καλούνται να επιλέξουν ένα θέμα σχετικό με κάποιο μνημείο και στη συνέχεια θα αντλούν πληροφορίες, θα δημιουργούν και θα παρουσιάζουν εργασίες σχετικές με το θέμα τους.
- Μεθοδικότερη προετοιμασία των επισκέψεων σε μνημεία και αρχαιολογικούς χώρους μέσω της οργάνωσης προβολών σχετικών με το θέμα, ομιλιών και παρουσιάσεων. Ακόμη η επίσκεψη μπορεί να οργανωθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να προσφέρει την ευκαιρία αυτενέργειας από τους μαθητές, ώστε να καταστεί ενδιαφέρουσα.
- Προβολή των μνημείων αλλά και γενικότερα της πολιτιστικής μας κληρονομιάς μέσω των ΜΜΕ.
- Διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων ή εκθέσεων με συμμετοχή δημοφιλών καλλιτεχνών σε ειδικά διαμορφωμένους και ανακαινισμένους χώρους με ιστορική σημασία, ώστε να αποκτήσουν οι μαθητές βιωματική σχέση με τους χώρους αυτούς.

Ευχαριστώ για την προσοχή σας.

Επιμέλεια

ΟΜΑΔΑ ΝΕΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ